

Samlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 90 1969

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ.

Göteborg: Lennart Breitholtz

Lund: Staffan Björck, Carl Fehrman

Stockholm: E. N. Tigerstedt, Örjan Lindberger

Umeå: Magnus von Platen

Uppsala: Gunnar Tideström, Gunnar Brandell

Redaktör: Docent Ulf Wittrock, Hällbyg. 34 c, 752 28 Uppsala

Printed in Sweden by

Almqvist & Wiksells Boktryckeri AB, Uppsala 1970

den utförligaste behandling Peyre ägnar någon enskild författare.

Som litteraturkritisk karakteristik är ju »uppriktigt» ungefär lika oprecis som låt oss säga »verklighetstrogen» eller »djup». Det är till exempel ofta svårt att avgöra om ordet syftar på överensstämmelsen mellan författaren »bakom» verket och författaren »i» verket (en överensstämmelse som det ju för övrigt kan vara omöjligt att uttala sig om) eller om ordet syftar på egenskaper hos verket som *gör intryck* av en sådan överensstämmelse. Ibland är »uppriktighet» i själva verket snarast att uppfatta som ett slags retorisk effekt. (Peyre citerar på ett ställe ett betecknande uttalande av Izaak Walton, där denne förklarar att han har velat »pryda» sitt verk med uppriktighet.)

Att visa hur mångskiftande innebörden i begreppet uppriktighet kan vara, är ett ledmotiv i Peyres framställning. Men begreppet kan ändå inte undvaras, menar han, och det är säkert riktigt; det gäller bara för den som använder det att precisera det tillräckligt. »In truth, sincerity as a criterion of value in fiction is neither worse nor better than the mind of the person who makes use of it», säger Peyre.

Formuleringen kan tyckas föga upplysande som konklusion betraktad men är betecknande för Peyres attityd till sitt ämne, som mera är den spirituella litteraturkännarens än den strikte idéhistorikerns eller den kritiske analytikerens. Det mest värdefulla i Peyres bok tycks mig vara att den fäster uppmärksamheten vid ett viktigt och försummat problemområde och ger en mängd uppslag och synpunkter för kommande forskning.

Lars Gustafsson

Sten Malmström: *Stil och versform i svensk poesi 1900-1926. Valda analyser och problem.* Svenska akademiens handlingar. Sjuttiofemte delen 1967. Sthlm 1968.

När man vill veta något om en författares vers- teknik, måste man ofta gå till arbeten, där vers- analysen varit en bisak. Det är därför gläd- jande att Sten Malmström nu har givit ut *Stil och versform i svensk poesi 1900-1926. Valda analyser och problem*, där versanalysen är en huvudsynpunkt. Men Malmström isolerar inte studiet av vers tekniken från studiet av stil och innehåll, vilket titeln antyder, och ett sådant parallellt studium är också mer givande. Vers- analysen är inte det centrala i alla kapitel, ibland är det i stället mer fråga om t.ex. ord- val, men de intressantaste kapitlen behandlar

den fria versens problem. Malmström börjar med en »Blick på nittiotalsdiktarnas stil», dvs. analyser av Frödings Säv, säv, susa, Karlfeldts Yttersta domen samt Heidenstams Undret. Han analyserar också dikter av Anders Österling, Bo Bergman, Vilhelm Ekelund, Pär Lagerkvist och Birger Sjöberg.

Frågan om textanalysens objektivitet och den kvantitativa metodens berättigande berör Malmström flera gånger. I inledningen till sitt arbete, som alltså består av en rad textanalyser men också innehåller kvantitativa omdömen, skriver han: »Men icke-kvantifierande separat- analyser har i varje fall det goda med sig, att de kan rikta uppmärksamheten på företeelser som är värda att räkna», och detta är väl något man helt kan hålla med om, även om separat- analyser inte bara har det värdet utan också kan ha ett värde i sig. Det är ju intressant inte bara att ta reda på stilegenskaper i en stor textmassa utan det är också värdefullt att få veta hur en enda kort text är beskaffad. Man måste också, som Malmström påpekar, kunna avgränsa det man räknar. Den successiva variationen i radlängd och taktart anser Malmström som ett lämpligt objekt för räknande. Han pekar dock med rätta på begränsningarna med en sådan metod, som ju bara ger medelvariationen. Att väga medelvariationerna i taktart och takt- antal mot varandra, som han föreslår att man eventuellt skulle kunna göra, torde väl dock vara omöjligt, och han föreslår inte heller hur det skulle gå till.

Allitterationer och assonanser diskuterar Malmström i flera texter. Det är självklart, som han påpekar, att ljudeffekter alltid står i sam- band med ord betydelse. I detta sammanhang tar Malmström upp frågan om författarens av- sikt. Man kan naturligt t.ex. säga att v-allitte- rationen i sammanställningen av orden vind och vatten beror på att texten handlar om vind och vatten och inte på någon strävan till ljud- upprepning:

Vattnet rörs och vinden spelar
vind och vatten ta hvarann. (Bo Bergman,
Adagio)

Med hänvisning till ett parallellställe i Me- lodi vill Malmström tro på »en mer eller mindre reflekterad intention». Det är kanske synd att han inte preciserar vad han menar med »mer eller mindre». Utan att behöva vara slumpartad kan ju sammanställningen vara oreflekterad. Är det inte möjligen så att mycket i en författares stil är speciella, till sist oreflek- terade skrivvanor? På samma sätt som man kan ha vissa oreflekterade, omedvetna egenheter i sitt tal (i ordval, meningsbyggnad, satslängd osv.), bör man kunna ha liknande omedvetna egenheter i skrift, och det gäller nog också

diktare. Dessutom kan väl från början reflekterade egenheter till sist bli oreflekterade, bli vanor. Det gör ju inte dessa egenheter på något sätt mindre intressanta, och de hör inte i mindre grad än de reflekterade egenheterna till texten. — I Säv, säv, susa diskuterar Malmström ljudupprepningarna i orden säv-susa-våg-slä-sorgsång, där han menar att de har »en betydelse vid sidan av den imitativa: de binder på ett meningsfullt sätt samman stämningssäsigt väsentliga ord.» Frågan är väl om inte denna funktion hos ljudupprepningen är minst lika viktig och vanlig som den imitativa.

Den fria versens problem preciseras i ett kapitel om Vilhelm Ekelunds Syner, som också ger en nyttig sammanfattning av regler för placering av höjnings- och sänkingsstavelser i både fri och bunden vers. För en metrisk registrering krävs att man kan nå fram till en någotsånär odiskutabel läsning i fråga om denna placering, och det ställer sig självfallet svårare i den fria versen än i den bundna, där mönsterupplevelsen spelar en stor roll. Enligt Malmström är det i den fria versen ofta bara möjligt att visa på en »läsningsram» men inte på *en* läsning. Det kan också vara svårt att bestämma vilken läsning som ska studeras, författarens (om det finns inspelningar) eller någon annans, eventuellt en normalläsning. Genom att nöja sig med en läsningsram, vilket säkert är det enda förnuftiga och möjliga, går Malmström förbi dessa svårigheter. Det är ändå alldeles tillräckligt mycket som han odiskutabelt kan fastställa inom denna ram för att han ska nå värdefulla resultat.

Inte bara versanalys och klanganalys står i centrum för analyserna. Malmström tar också upp t. ex. ordklasser, syntax, ordval, komposition. Så visar han t. ex. i Ångest Pär Lagerkvists bruk av oförmedlade kontraster, hans begränsning av ordförrådet, den rika förekomsten av ord för himmelsföreteelser (med kvantitativa uppgifter). Och i Birger Sjöbergs Dansbanan och Min fordran är ej ringa visat hur Sjöberg förvandlar sin text och skärper vissa stildrag.

Malmström visar flera gånger på sådant som vore intressant att undersöka bl. a. i versteknik. Det är bara att hoppas att han så småningom undersöker också det åt oss.

Karin Norström

Gunnar Hansson: *Författaren-dikten-läsaren*. Scandinavian University Books, Svenska bokförlaget. Sthlm 1969.

I

»Dikten och läsaren» var titeln på Gunnar Hanssons doktorsavhandling (1959), och i samlingsverket »Litteraturvetenskap. Nya mål och metoder» (1966) publicerades av samme författare en uppsats betitlad »Läsaren och dikten». I den senaste boken av Gunnar Hansson har de två substantiven i titeln blivit tre: boken heter *Författaren-dikten-läsaren*. Där har alltså, vid sidan av läsarens upplevelse av dikten, även *författaren* kommit i blickpunkten, i och med att Gunnar Hansson intresserar sig för diktprocessen och försöker beskriva »författardikten». I den nya boken är det alltså inte längre bara fråga om att jämföra olika läsares och läsargrupperns upplevelse av en dikttext och så dra principiella och metodiska konklusioner ur denna sammanställning. Här sammanställs »läsardikten» (se nedan under 2) även med författarens egna uttalanden om sin text. »Författardikten» blir ett centralt begrepp. Enligt min mening är det principiellt viktigt att diskutera hur begreppet »författardikt» skall uppfattas, så att det blir så meningsfullt som möjligt i litteraturforskningen. Därom skall denna recension till en del handla.

En annan linje i Gunnar Hanssons senaste arbete är en påtaglig inriktning på att studera upplevelsesituationer som har någon likhet med *litteraturpedagogiska* arrangemang. I de nu redovisade försöken har vissa grupper av försökspersoner blivit utsatta för någon form av *påverkan*, innan de har skrivit ned sin uppfattning av en dikt. Antingen har de fått diskutera tillsammans, eller också har de fått läsa en auktoritativ analys, i detta fall författarnas kommentarer till sina egna dikter. Effekten av en sådan påverkan kan avläsas genom att man jämför med uttalanden av en kontrollgrupp, som bara har fått reagera spontant på texten. Gunnar Hansson menar, att man genom försök av denna art får en belysning av litteraturpedagogiska situationer; dessutom berör man frågan om effekten av auktoritativa analyser överhuvudtaget, det må nu vara författarens egen analys eller forskarens eller litteraturkritikerns. Gunnar Hansson anvisar här ett stort arbetsfält, som måste vara av betydelse för litteraturpedagogiken. Tänk om det vore så, att diktupplevelsen blir i någon mening »bäst» hos den grupp som inte har utsatts för någon påverkan och om en ingående analys bara uppfattas som störande? Vad vore då all vår litteraturpedagogiska och litteraturanalytiska strävan värd?